

Universiteit Utrecht

De invloed van inclusieve waarden op de realisatie van Passend Onderwijs in het basisonderwijs

Een onderzoek op drie reguliere scholen naar het verband tussen het onderschrijven van inclusieve waarden en het implementatieklimaat om Passend Onderwijs te realiseren.

Wendy Buser, 5500788

Themagebied: Leren in Organisaties

Begeleidend docent: P. A. M. Kommers

Tweede beoordelaar: L. H. J. van de Venne

Masterthesis Onderwijskunde 2014-2015

Universiteit Utrecht

Samenvatting

Op 1 augustus 2014 is de wet Passend Onderwijs ingegaan. De nieuwe wet is erop gericht om meer leerlingen met specifieke ondersteuningsbehoeften een passende onderwijsplek te bieden in het reguliere onderwijs. Vanuit het model van Klein en Sorra (1996) en het onderzoek van Osei-Bryson, Dong en Ngwenyama (2008) wordt in dit onderzoek verondersteld dat het essentieel is dat onderwijsprofessionals de inclusieve waarden van Passend Onderwijs onderschrijven om Passend Onderwijs daadwerkelijk te bereiken. Om deze hypothese te toetsen, is onderzoek gedaan op drie reguliere scholen die van elkaar verschillen wat betreft hun identiteit: openbaar, rooms-katholiek en protestants-christelijk. Op elke school is een vragenlijst afgenomen ($n = 63$) en zijn interviews gehouden met de schoolleider, intern begeleider en twee leerkrachten ($n = 12$) om het onderschrijven van inclusieve waarden en het implementatieklimaat op de scholen nader in beeld te brengen. De interviews zijn volgens de gefundeerde theoriebenadering gecodeerd. De vragenlijst is geanalyseerd aan de hand van een Pearson's correlatieanalyse (r).

Uit de correlatieanalyse komt een significant verband naar voren tussen het onderschrijven van inclusieve waarden en het implementatieklimaat als gekeken wordt naar het totaal van de drie scholen, $r = .23$, $p = .032$. Verder komt uit de correlatieanalyse een zeer sterk, significant verband naar voren bij de protestants-christelijke school, $r = .55$, $p = .016$. Uit de correlatieanalyse komt geen significant verband naar voren tussen de variabelen bij de andere twee scholen. Uit de analyse van de interviews komt het ondersteunen van inclusieve waarden naar voren als kerncategorie.

Op basis van dit onderzoek kan gesteld worden dat het onderschrijven van inclusieve waarden van belang is om Passend Onderwijs te bereiken. Scholen die aangeven positief te staan tegenover Passend Onderwijs en de inclusieve waarden onderschrijven, zullen waarschijnlijk eerder bereid zijn om een kind met specifieke ondersteuningsbehoeften een passende onderwijsplek te bieden dan scholen die negatief tegenover Passend Onderwijs staan. Het significante verband op de protestants-christelijke school kan verklaard worden doordat de school de inclusieve waarden van Passend Onderwijs onderschrijft vanuit de identiteit van de school.

Trefwoorden: Passend Onderwijs, inclusieve waarden, implementatieklimaat, Klein en Sorra

Inleiding

Op 1 augustus 2014 is de wet Passend Onderwijs van kracht gegaan (OCW, 2014). In de nieuwe wet staat niet het onderwijsaanbod, maar het kind centraal (Meijer, 2007). Passend Onderwijs houdt in dat schoolbesturen de wettelijke plicht hebben gekregen om aan alle leerlingen een passende onderwijsplek te bieden (OCW, 2014). De nieuwe wet geldt dus ook voor leerlingen met specifieke zorgbehoeften die extra ondersteuning nodig hebben in de klas.

De invoering van Passend Onderwijs is mede bepaald door internationale ontwikkelingen en perspectieven (Schuman, 2013; Vislie, 2010). In de afgelopen dertig jaar is wereldwijd een discussie op gang gekomen over de positie van mensen met een beperking of handicap, zowel in het onderwijs als daarbuiten. Aanvankelijk werd in de jaren tachtig daarvoor het begrip integratie gebruikt. Vanaf de jaren negentig stond echter steeds meer het begrip inclusie centraal (Schuman, 2007). Deze ontwikkeling kwam tot uiting in internationale verdragen als het Salamanca Statement (Unesco, 1994) en het VN-verdrag over de rechten van mensen met een beperking (UN, 2006) (Schuman, 2013; Vislie, 2010). In Nederland bleef de beleidsontwikkeling vooral gericht op integratie, waarbij geprobeerd werd om leerlingen met een beperking of handicap deel uit te laten maken van de reguliere schoolomgeving door hen in te passen in het bestaande systeem (Schuman, 2007). De wens naar integratie resulteerde in het Weer Samen Naar School Beleid (WSNS) in 1992 en de wet Leerling Gebonden Financiering ('het rugzakje') in 2003 (Meijer, 2007; Messing & Bouma, 2011).

In 2005 begon de Nederlandse overheid met het ontwikkelen van Passend Onderwijs als vervolg op WSNS om meer leerlingen met specifieke ondersteuningsbehoeften op reguliere scholen onderwijs te kunnen bieden en het zorgstelsel te vereenvoudigen (Schuman, 2013). Met Passend Onderwijs verandert vooral de manier waarop de zorg vormgegeven wordt (Meijer, 2007). Om alle leerlingen uit een regio een passende onderwijsplek te bieden en ervoor te zorgen dat er geen leerlingen op wachtlijsten staan en/of thuiszitten, functioneren alle schooltypen voor regulier en speciaal onderwijs in regionale samenwerkingsverbanden (OCW, 2014). Indien een school geen passende onderwijsplek kan bieden aan een aangemelde leerling, is de school verantwoordelijk om binnen het samenwerkingsverband een andere school (regulier of speciaal) te vinden die wel de juiste ondersteuning kan bieden (Hofstetter & Bijlstra, 2014). Om Passend Onderwijs te realiseren, moet elk

samenwerkingsverband zorgen voor een sluitend ondersteuningsplan. In een ondersteuningsplan zijn de schoolondersteuningsprofielen van alle scholen uit het samenwerkingsverband opgenomen, waarin scholen aangeven welke zorg zij kunnen bieden (Hofstetter & Bijlstra, 2014). Naast betere samenwerking tussen regulier en speciaal onderwijs, moeten samenwerkingsverbanden ook zorgen voor meer afstemming tussen onderwijs, gemeenten en lokale zorgpartners als het gaat om de zorg voor leerlingen (Messing & Bouma, 2011). De overheid geeft aan de schoolbesturen in elk samenwerkingsverband geld om Passend Onderwijs in hun regio vorm te geven (Meijer, 2007).

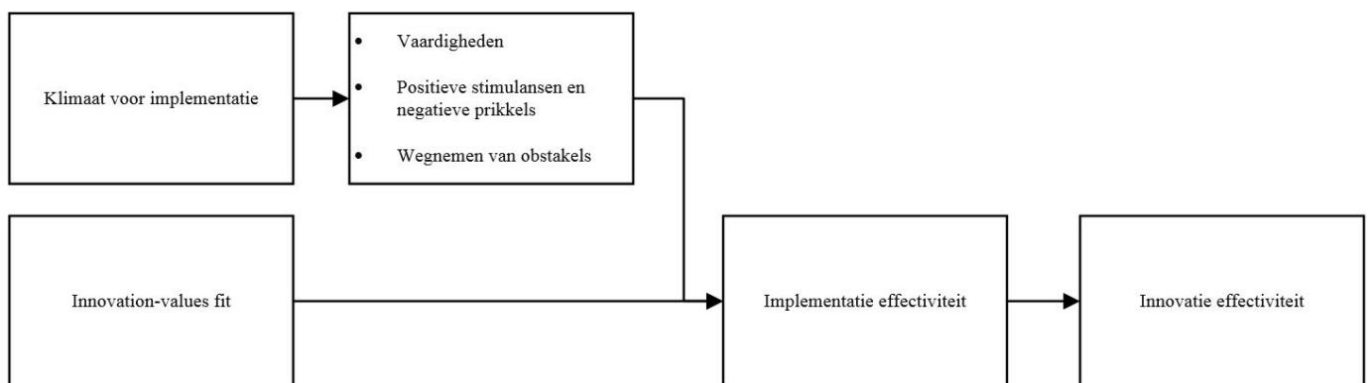
Schuman (2013) betoogt dat de invoer van Passend Onderwijs alleen kan slagen als de overheid en het Nederlandse onderwijsveld een transformatie realiseert van integratiedenken naar inclusiedenken. Om Passend Onderwijs mogelijk te maken is het volgens Schuman (2013) essentieel dat onderwijsprofessionals hun mentale modellen veranderen en niet langer denken vanuit een medisch model gericht op afwijkingen en tekortkomingen. Als de overheid met Passend Onderwijs uitsluiting van leerlingen met een beperking of handicap wil voorkomen, zullen zij zich volgens Schuman (2007) moeten verbinden aan het sociale model dat uitgaat van inclusieve waarden. In dit onderzoek wordt de beschrijving van Schuman (2007) aangehouden voor het definiëren van inclusieve waarden. Volgens Schuman (2007) gaan inclusieve waarden over gelijkheid, gelijke rechten, participatie en emancipatie voor alle leerlingen, ongeacht handicap of beperking. Passend Onderwijs zou ervoor moeten zorgen dat scholen barrières in de schoolomgeving en in het onderwijsprogramma slechten om het leren en participeren van alle leerlingen, ongeacht beperking of handicap, mogelijk te maken en om uitsluiting te voorkomen (Schuman, 2013).

Als het denken vanuit inclusieve waarden essentieel is voor het slagen van Passend Onderwijs, is het zowel maatschappelijk als wetenschappelijk relevant om hier onderzoek naar te doen. In dit onderzoek zal worden onderzocht in hoeverre het onderschrijven van inclusieve waarden een voorwaarde is om een school effectief Passend Onderwijs te laten bereiken. Voor samenwerkingsverbanden is deze informatie interessant, omdat het onderzoek mogelijk verklaart waarom scholen verschillen in het bereiken van Passend Onderwijs en zij hier op in kunnen spelen. De wetenschappelijke relevantie van dit onderzoek komt voort uit het theoretisch model van Klein en Sorra (1996) voor effectieve implementatie van een innovatie. Het model van Klein en Sorra (1996)

stelt dat een effectieve implementatie van een innovatie afhangt van het implementatieklimaat en de mate waarin de innovatie past bij de gedeelde waarden van de medewerkers. Het model richt zich daarmee algemeen op het effectief implementeren van innovaties in organisaties. Vernieuwend aan dit onderzoek is dat gekeken wordt of het model ook specifiek toepasbaar is op schoolorganisaties om het effectief implementeren van een onderwijsinnovatie als Passend Onderwijs te analyseren. Allereerst zal het theoretisch model van Klein en Sorra (1996) worden besproken, waarna de onderzoeksvraag zal worden toegelicht.

Een theoretisch model voor effectieve implementatie

Het theoretische model van Klein en Sorra (1996) is één van de weinige modellen die bepalende factoren voor een effectieve implementatie van een innovatie beschrijft (Osei-Bryson, Dong, & Ngwenyama, 2008). Volgens het model van Klein en Sorra (1996) wordt het succes van een implementatie bepaald door: (a) het klimaat voor de implementatie van een innovatie en (b) de *innovation-values fit*; de mate waarin de innovatie past bij de gedeelde waarden van leden in een organisatie (zie: Figuur 1).

Figuur 1. Model voor effectieve implementatie van Klein en Sorra (1996)

Het klimaat van een organisatie voor het implementeren van een innovatie wordt bepaald door de percepties van werknemers over de mate waarin het gebruik van de innovatie wordt beloond, ondersteund en verwacht binnen een organisatie (Klein & Sorra, 1996). De percepties van werknemers worden daarbij gevormd door observaties, gedeelde ervaringen en/of informatie en discussie over de implementatie van een innovatie (Osei-Bryson et al., 2008). Een sterk organisatieklimaat voor een

implementatie bestaat volgens Klein en Sorra (1996) uit: (a) het zorgen voor de juiste vaardigheden bij de werknemers om de innovatie te gebruiken (b) het geven van positieve stimulansen bij het gebruik van de innovatie en het geven van negatieve prikkels wanneer het gebruik van de innovatie wordt vermeden en (c) het wegnemen van obstakels die het gebruik van de innovatie hinderen. Hoe sterker het organisatieklimaat voor een implementatie is, hoe groter de kans dat leden in een organisatie de innovatie consistent en enthousiast zullen gebruiken (Osei-Bryson et al., 2008).

Het succesvol implementeren van een innovatie hangt volgens Klein en Sorra (1996) echter niet alleen af van het implementatieklimaat in een organisatie, maar wordt volgens hen ook bepaald door de *innovation-values fit*. De *innovation-values fit* beschrijft de mate waarin organisatieleden vinden dat de innovatie bijdraagt aan het bereiken van hun waarden. De *innovation-values fit* is goed als leden van een organisatie vinden dat de innovatie sterk overeenstemt met waarden die zij het belangrijkste vinden. De *innovation-values fit* is slecht als leden van een organisatie vinden dat de innovatie niet in overeenstemming is met hun belangrijkste waarden (Klein & Sorra, 1996).

Verschillende studies hebben onderzoek gedaan naar het model van Klein en Sorra (1996) (Dong, Neufeld & Higgins, 2008; Holahan, Aronson, Jurkat & Schoorman, 2004; Osei-Bryson et al., 2008) Uit onderzoek van Osei-Bryson et al. (2008) kwam naar voren dat de causale relaties in het model complexer zijn dan wordt gesuggereerd. Zo doet het model vermoeden dat het implementatieklimaat de enige voorspeller is voor de variabelen; vaardigheden, prikkels en afwezigheid van obstakels. Osei-Bryson et al. (2008) toonden echter aan dat de *innovation-values fit* ook van invloed is op deze variabelen en tevens de beste voorspeller is voor de implementatie effectiviteit.

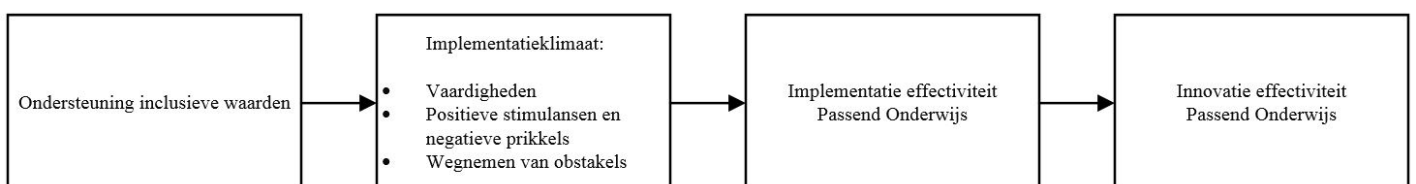
Uit het model van Klein en Sorra (1996) en het onderzoek van Osei-Bryson et al. (2008) kan geconcludeerd worden dat de *innovation-values fit* belangrijk is om een innovatie effectief te kunnen implementeren. Wanneer het model van Klein en Sorra (1996) en het onderzoek van Osei-Bryson et al. (2008) vertaald worden naar Passend Onderwijs als onderwijsinnovatie, zou kunnen worden gesteld dat de belangrijkste voorwaarde om Passend Onderwijs succesvol te implementeren de mate is waarin onderwijsprofessionals de inclusieve waarden van Passend Onderwijs ondersteunen. Schuman (2007) bevestigt deze veronderstelling en betoogt dat onderwijsprofessionals het medisch model achter zich

moeten laten en hun onderwijs moeten inrichten vanuit inclusieve waarden als gelijkheid en gelijke rechten voor alle leerlingen, ongeacht handicap of beperking. Vanuit het onderzoek van Osei-Bryson et al. (2008) is de vraagstelling voor dit onderzoek opgesteld. De vraagstelling in dit onderzoek luidt: *In hoeverre is het onderschrijven van inclusieve waarden een voorwaarde om een school effectief Passend Onderwijs te laten bereiken?*

Om deze vraagstelling te beantwoorden zijn de volgende deelvragen geformuleerd:

- In hoeverre worden inclusieve waarden binnen scholen geuit?
- Hoe ziet het implementatieklimaat op scholen eruit wat betreft het zorgen voor de benodigde vaardigheden bij leerkrachten, het geven van positieve stimulansen en negatieve prikkels en het wegnemen van obstakels om Passend Onderwijs te realiseren?
- In hoeverre staat het onderschrijven van inclusieve waarden in verband met het implementatieklimaat van drie scholen om Passend Onderwijs te realiseren?

De hypothese in dit onderzoek is dat wanneer scholen de inclusieve waarden van Passend Onderwijs ondersteunen, zij in hun implementatieklimaat meer zullen doen om Passend Onderwijs te realiseren (zie: Figuur 2). De veronderstelling is dat het implementatieklimaat op deze scholen zich meer richt op het zorgen voor de juiste vaardigheden bij leerkrachten, het geven van positieve stimulansen en negatieve prikkels en het wegnemen van obstakels. Als de inclusieve waarden achter Passend Onderwijs niet worden ondersteund door onderwijsprofessionals en zij vanuit het medisch model naar leerlingen blijven kijken, zal in het implementatieklimaat van de school minder worden gedaan om aan alle leerlingen een passende onderwijsplek te bieden. Mogelijkerwijs zien deze scholen ook meer obstakels om Passend Onderwijs te realiseren.

Figuur 2. Ondersteuning inclusieve waarden als voorwaarde voor sterk implementatieklimaat

Methode

Onderzoeksopzet/design

Om de onderzoeksvraag te beantwoorden is een mixed methods onderzoek gedaan, waardoor sterke kanten van kwantitatief en kwalitatief onderzoek zijn benut en zwakke kanten geminimaliseerd (Johnson & Onwuegbuzie, 2004). Het onderzoek betrof een ingebouwd design, waarbij de resultaten uit het kwantitatieve onderzoek de aanleiding vormden voor een diepgravend kwalitatief onderzoek. Het kwantitatieve deel van het onderzoek betrof een correlationeel design, waarbij gekeken is naar het verband tussen de mate waarin de inclusieve waarden van Passend Onderwijs op drie scholen worden onderschreven en het implementatieklimaat van drie scholen om Passend Onderwijs te realiseren. De mate waarin de inclusieve waarden van Passend Onderwijs worden onderschreven is de onafhankelijke variabele in dit onderzoek. De afhankelijke variabele is het implementatieklimaat bestaande uit: het zorgen voor de juiste vaardigheden, het geven van positieve stimulansen en negatieve prikkels en het wegnemen van obstakels.

Deelnemers

Aan het onderzoek naar Passend Onderwijs werkten drie scholen mee die onder één regionaal samenwerkingsverband vielen. De scholen stonden in dezelfde snelgroeiende wijk, maar verschilden van elkaar wat betreft hun identiteit: openbaar (school 1), rooms-katholiek (school 2) en protestants-christelijk (school 3). Aan het kwantitatieve onderzoek hebben op elke school directieleden, intern begeleider(s) en leerkrachten deelgenomen. In totaal hebben 63 respondenten een vragenlijst ingevuld, waarvan 12 respondenten van school 1, 36 respondenten van school 2 en 15 respondenten van school 3. Van de respondenten was 84% vrouw en 16% man. De gemiddelde leeftijd ligt tussen de 30 en 39 jaar. Verder komt uit de beroepsgegevens naar voren dat 87% van de respondenten een functie als leerkracht heeft, 8% directielid is en 5% intern begeleider. In Tabel 1 zijn de karakteristieken van de respondenten weergegeven. Aan het kwalitatieve onderzoek hebben per school de schoolleider, de intern begeleider en twee leerkrachten deelgenomen ($n = 12$). De leerkrachten zijn voor het interview random geselecteerd.

Tabel 1

Karakteristieken Respondenten Vragenlijst

Variabele	School 1 (n = 12)	School 2 (n = 36)	School 3 (n = 15)	Totaal (n = 63)	Totaal (%)
Geslacht					
Man	1	4	5	10	15.9
Vrouw	11	32	10	53	84.1
Leeftijd					
20-29	7	5	2	14	22.2
30-39	3	16	8	27	42.9
40-49	-	8	1	9	14.3
50-59	1	6	3	10	15.9
60-69	1	1	1	3	4.8
Functie					
Directielid	1	2	2	5	7.9
Intern begeleider	1	2	-	3	4.8
Leerkracht	10	32	13	55	87.3

Procedure

In overleg met een regionaal samenwerkingsverband zijn drie scholen benaderd voor deelname aan het onderzoek middels e-mail en telefoon. Op de scholen is allereerst een vragenlijst afgenomen onder het personeel, waarna de data anoniem zijn verwerkt en geanalyseerd in SPSS. Vervolgens zijn interviews gehouden met de schoolleider, intern begeleider en twee leerkrachten per school. Ter voorbereiding op de interviews zijn de schoolplannen en de schoolondersteuningsprofielen bekeken. De interviews zijn afzonderlijk afgenomen, zodat de antwoorden van de participanten niet beïnvloed konden worden door de mening van anderen. Om ethisch verantwoord onderzoek te doen is vooraf aan de participanten toestemming gevraagd om het interview met een voice recorder op te nemen (Boeije, 2010). Verder zijn de data vertrouwelijk en anoniem verwerkt. Na afloop van ieder schoolbezoek zijn de interviews direct getranscribeerd en gecodeerd in Word. Op deze manier is dataverzameling en data-analyse afgewisseld. De resultaten van het onderzoek zijn teruggegeven aan de drie scholen ter bevestiging.

Instrumenten

Vragenlijst. Om het verband te onderzoeken tussen het onderschrijven van inclusieve waarden en het implementatieklimaat op scholen om Passend Onderwijs te bereiken, is een vragenlijst ontwikkeld (zie: Bijlage A). De vragenlijst bestaat uit 21 items die opgesplitst zijn in de onderdelen: ‘Inclusieve waarden’, ‘Vaardigheden’, ‘Positieve stimulansen en negatieve prikkels’ en ‘Obstakels’. De items zijn afkomstig uit de Nederlandse vertaling van de Index voor Inclusie (Perspectief, 2009) of gebaseerd op het implementatiemodel van Klein en Sorra (1996) (zie: Bijlage B). De Index voor Inclusie is ontwikkeld door Booth en Ainscow (2002) als hulpmiddel om scholen te ondersteunen in hun ontwikkeling naar inclusief onderwijs. De Index is wetenschappelijk onderbouwd en heeft internationaal attentie gekregen (Alborno & Gaad, 2014; Vislie, 2010). Uit de Index voor Inclusie zijn items geselecteerd die ingaan op de inclusieve waarden of passen binnen de definitie van het implementatieklimaat. Items over het implementatieklimaat zijn verder ontwikkeld vanuit de theorie van Klein en Sorra (1996).

Voor de vragenlijst is een vijf punts Likert-schaal gehanteerd met een bereik van 1 ‘Helemaal mee oneens’ tot 5 ‘Helemaal mee eens’. De Nederlandse vertaling van de Index voor Inclusie (Perspectief, 2009) hanteert een waarderingsschaal van vier punten bestaande uit de antwoordcategorieën; ‘Ja’, ‘Soms wel/soms niet’, ‘Nee’ en ‘Heb meer informatie nodig’. Het vervangen van deze waarderingsschaal voor een vijf punts Likert-schaal gaf meer antwoordmogelijkheden, waardoor de opinie van de respondenten beter kon worden gemeten (DeVellis, 2003). De vragenlijst sluit af met enkele algemene vragen naar geslacht, leeftijd, arbeidsjaren en functie. Om het onderzoeksinstrument aan te scherpen, is de vragenlijst in een pilot bij een schoolleider en een leerkracht getest. Naar aanleiding van de pilot is onder andere ruimte voor een korte toelichting aan de vragenlijst toegevoegd. Uit een betrouwbaarheidsanalyse is gebleken dat de vragenlijst voldoende betrouwbaar is met een Cronbach’s alpha van .72 (Field, 2009).

Semi-gestructureerde interviews. Ter aanvulling op de vragenlijst zijn twee versies van een semi-gestructureerd interview ontwikkeld; één versie voor de schoolleider en intern begeleider en één versie voor de leerkrachten (zie: Bijlage C). Om de betrouwbaarheid van het onderzoek te verhogen zijn de interviews op dezelfde manier geïntroduceerd. De validiteit van de interviewvragen is

gewaarborgd door deze te ontwikkelen vanuit de Nederlandse vertaling van de Index voor Inclusie (Perspectief, 2009) en het model van Klein en Sorra (1996). De vragen zijn gericht op het achterhalen van de mate waarin de participanten de inclusieve waarden van Passend Onderwijs onderschrijven en brengen het implementatieklimaat van de school verder in kaart. Door middel van de interviews konden verschillen tussen de deelnemers en tussen de scholen worden waargenomen met betrekking tot het ondersteunen van de inclusieve waarden en het implementatieklimaat. De semi-gestructureerde interviews zijn in een pilot onder een schoolleider en een leerkracht afgenomen. Naar aanleiding van de pilot is een vraag uit de semi-gestructureerde interviews gehaald, omdat deze geen nieuwe informatie opleverde.

Analyse

Om de sterkte van het verband tussen de twee variabelen te meten, is de vragenlijst in SPSS geanalyseerd aan de hand van een Pearson's correlatieanalyse (r). Voorafgaand aan de analyse zijn de assumpties gecontroleerd. Om een Pearson correlatiecoëfficiënt (r) te berekenen zijn de onafhankelijke variabele 'Inclusieve waarden' en de afhankelijke variabele 'Implementatieklimaat' aangemaakt. De afhankelijke variabele 'Implementatieklimaat' is berekend vanuit de scores op de onderdelen 'Vaardigheden', 'Positieve stimulansen en negatieve prikkels' en 'Obstakels'.

De interviews zijn volgens de gefundeerde theoriebenadering deductief gecodeerd in Word, waarbij de fasen; open coderen, axiaal coderen en selectief coderen zijn doorlopen (Boeije, 2010). In de fase van open coderen zijn de interviews gesegmenteerd in betekenisvolle eenheden en gelabeld met codes (zie: Bijlage D). Door dataverzameling en data-analyse af te wisselen ontstond een codeboom, die in de fase van axiaal coderen is geclusterd in categorieën met hoofd- en subcodes (zie: Bijlage E en F). Tot slot is in de fase van selectief coderen een kerncategorie aangewezen die leidde tot een theorie (Boeije, 2010). Om de controleerbaarheid van het onderzoek te bevorderen, zijn alle fases van het coderen nauwkeurig gedocumenteerd (Poortman & Schildkamp, 2012). Daarnaast is bij het coderen van de eerste twee interviews gebruik gemaakt van *member checking* om de betrouwbaarheid te verhogen. Het percentage overeenstemming van de gecodeerde uitspraken bedroeg 82%. Door gebruik te maken van *member checking* kon het toewijzen van codes worden bediscussieerd en misinterpretaties worden gecorrigeerd (Poortman & Schildkamp, 2012).

Resultaten

Verband inclusieve waarden en implementatieklimaat

Om te onderzoeken of er een positief verband is tussen het onderschrijven van inclusieve waarden en het implementatieklimaat op scholen om Passend Onderwijs te realiseren, is een Pearson's correlatiecoëfficiënt berekend. Allereerst zijn de onafhankelijke variabele 'Inclusieve waarden' en de afhankelijke variabele 'Implementatieklimaat' aangemaakt. Vervolgens zijn de gemiddelde scores berekend als het gaat om het ondersteunen van inclusieve waarden en het implementatieklimaat van de drie scholen (zie: Tabel 2).

Tabel 2

Gemiddelde Scores Ondersteunen Inclusieve Waarden en Implementatieklimaat

	<i>M</i>	<i>SD</i>	<i>Min</i>	<i>Max</i>
Totaal drie scholen ^a				
Inclusieve waarden	4.20	.34	4	5
Implementatieklimaat	3.36	.43	2	4
School 1 ^b				
Inclusieve waarden	4.23	.25	4	5
Implementatieklimaat	3.47	.55	2	4
School 2 ^c				
Inclusieve waarden	4.23	.37	4	5
Implementatieklimaat	3.31	.38	3	4
School 3 ^d				
Inclusieve waarden	4.11	.35	4	5
Implementatieklimaat	3.41	.45	3	4

Noot. ^a*n* = 63. ^b*n* = 12. ^c*n* = 36. ^d*n* = 15.

Vervolgens is een Pearson's correlatiecoëfficiënt berekend tussen de onafhankelijke variabele 'Inclusieve waarden' en de afhankelijke variabele 'Implementatieklimaat'. De resultaten van de Pearson's correlatiecoëfficiënt staan weergegeven in Tabel 3. Vanwege de opgestelde hypothese is gekozen voor een eenzijdige toetsing met een overschrijdingskans van $\alpha = .05$. De items 'Ik ervaar negatieve prikkels als ik geen vorm geef aan Passend Onderwijs en niet alle leerlingen, ongeacht beperking of handicap, onderwijs kan bieden' en 'Ik ervaar obstakels om Passend Onderwijs te

realiseren op school en/of in de klas' zijn omgepoold zodat alle items in dezelfde richting gecodeerd waren. Uit de correlatieanalyse komt een significant verband naar voren tussen het onderschrijven van inclusieve waarden en het implementatieklimaat als gekeken wordt naar het totaal van de drie scholen, $r = .23$, $p = .032$. Volgens de criteria van Cohen (1988) is het effect van het significante verband klein tot gemiddeld te noemen (Field, 2009). De verklaarde variantie (r^2) is zeer laag met 6%.

Als gekeken wordt naar de Pearson's correlatiecoëfficiënt op de drie scholen afzonderlijk, valt een zeer sterk, significant verband op bij school 3, $r = .55$, $p = .016$. De verklaarde variantie (r^2) is 31%. Dit betekent dat een hoge score op het onderschrijven van de inclusieve waarden op deze school sterk samenhangt met een hoge score op het implementatieklimaat om Passend Onderwijs te realiseren. Daarentegen blijkt er geen significant verband te zijn tussen de twee variabelen op school 1 ($r = .39$, $p = .108$) en school 2 ($r = .31$, $p = .309$).

Tabel 3

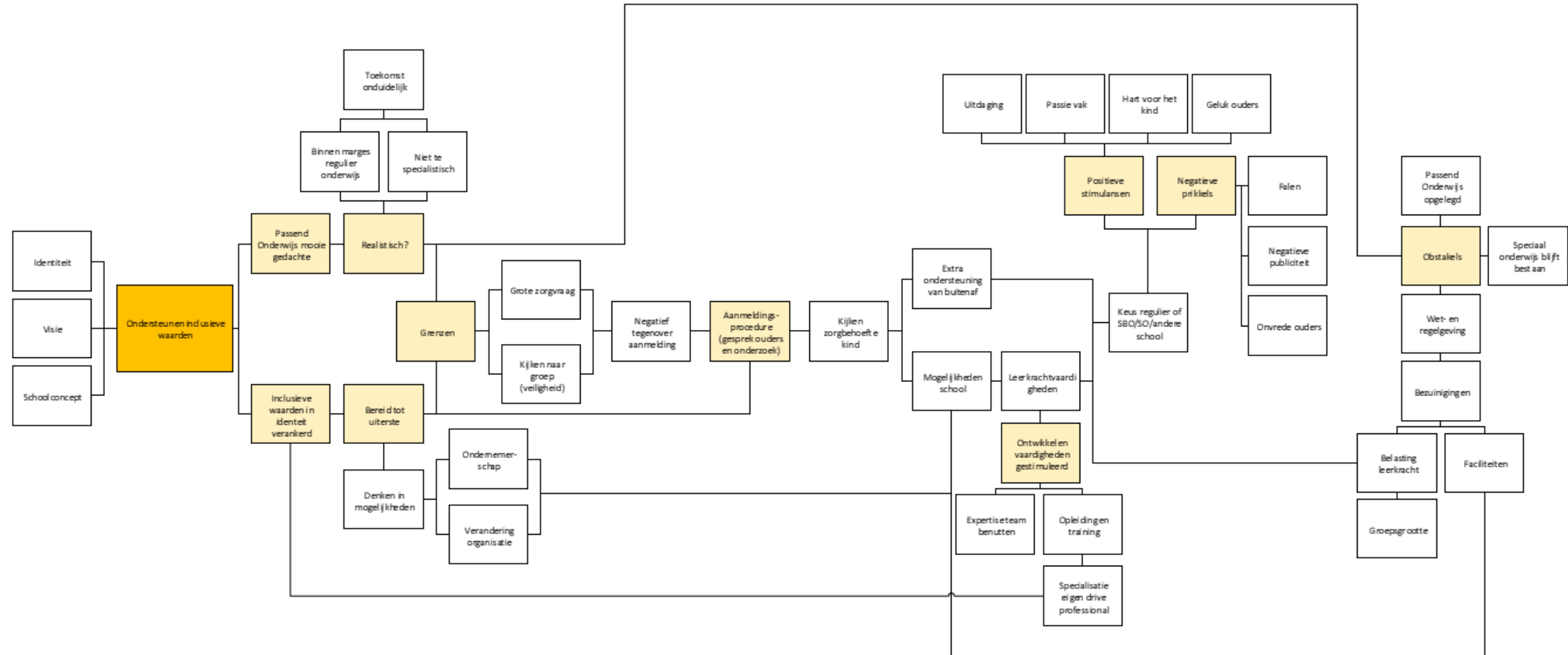
Pearson Correlatie tussen Ondersteunen Inclusieve Waarden en Implementatieklimaat

	Correlatiecoëfficiënt inclusieve waarden en implementatieklimaat
Totaal drie scholen ^a	.23*
School 1 ^b	.39
School 2 ^c	.31
School 3 ^d	.55*

Noot. ^a $n = 63$. ^b $n = 12$. ^c $n = 36$. ^d $n = 15$. * $p < .05$, eenzijdig getoetst.

Kerncategorie

Uit de analyse van de interviews komt het ondersteunen van inclusieve waarden naar voren als kerncategorie (zie: Figuur 3). Het figuur laat zien dat de mate waarin scholen de inclusieve waarden onderschrijven, bepaalt hoe scholen tegen Passend Onderwijs aankijken en welke keuzes zij maken om Passend Onderwijs te bereiken.

Figuur 3. Resultaat selectief coderen met ‘Ondersteunen inclusieve waarden’ als kerncategorie

Identiteit, visie en schoolconcept. De identiteit, de visie op onderwijs en het schoolconcept zijn, zoals te zien is in Figuur 3, verbonden met het ondersteunen van inclusieve waarden. Uit de interviews komt namelijk naar voren dat scholen vanuit hun identiteit, visie en schoolconcept inclusieve waarden als gelijke waardering en emancipatie lijken te onderschrijven. Zo geeft school 1 aan onderwijs op maat te willen bieden aan alle kinderen middels het fasenonderwijs. In hun visie op onderwijs zegt de school het belangrijk te vinden om ieder kind vanuit zijn talent te benaderen om groei te bereiken. Om tegemoet te komen aan de onderwijsbehoeften van hoogbegaafde leerlingen heeft de school aparte klassen opgericht voor hoogbegaafde leerlingen.

School 2 en 3 geven in de interviews aan veel waarde te hechten aan hun katholieke en protestants-christelijke identiteit. Beide scholen zeggen geloof en waarden over te willen brengen op de kinderen middels rituelen en tradities als het vieren van religieuze feesten en het lezen van Bijbelverhalen. Toch komt uit de interviews ook een belangrijk verschil naar voren tussen school 2 en 3. Anders dan school 2 legt school 3 in de interviews een verband tussen het onderschrijven van inclusieve waarden en de protestants-christelijke identiteit van de school. Zo zegt school 3 in het interview een waardengedreven school te zijn en bewuste keuzes te maken in hun beleid vanuit christelijke waarden. Als voorbeeld van deze waardengedrevenheid geeft de school aan dat ieder kind op de school welkom is.

Ondersteunen inclusieve waarden. Alle scholen geven in het interview aan de inclusieve waarden van Passend Onderwijs te onderschrijven. School 1 en 2 zeggen Passend Onderwijs een mooie gedachte te vinden, maar geven tegelijkertijd ook aan dat zij zich afvragen of de nieuwe wet wel realistisch is. De scholen zien obstakels in het realiseren van Passend Onderwijs en willen vooral niet te specialistisch worden als het gaat om het bieden van onderwijs aan kinderen met specifieke ondersteuningsbehoeften. School 1 geeft aan dat het gaat om de verhouding van het aantal zorgleerlingen in de klas om Passend Onderwijs te kunnen realiseren. Uit de interviews komt naar voren dat de school vooral de ambitie heeft om het onderwijs aan hoogbegaafde leerlingen verder te ontwikkelen. School 2 geeft aan dat zij afspraken hebben gemaakt binnen de school over het realiseren van Passend Onderwijs. De school wil voor kinderen uit de wijk een passende onderwijsplek kunnen bieden, mits de zorg geboden kan worden binnen de marges van het regulier

onderwijs. Verder geven school 1 en 2 in het interview aan dat zij niet weten hoe Passend Onderwijs er in de toekomst uit zal zien. De scholen merken nog weinig van de nieuwe wet die per 1 augustus 2014 is ingegaan en hebben het gevoel dat Passend Onderwijs zich nog in een overgangsjaar bevindt. School 1 en 2 geven wel aan dat er al een verandering in het denken heeft plaatsgevonden als het gaat om het doorverwijzen van leerlingen met specifieke ondersteuningsbehoeften. Zo noemt school 2 het voorbeeld van een leerling die binnen de school gehouden wordt, die voor de invoer van Passend Onderwijs zou zijn doorverwezen naar een observatieplek in het speciaal onderwijs.

We hebben bij de kleuters één leerling die erg extreem gedrag heeft vertoond. (...) Daarin hebben we samen met het samenwerkingsverband gezegd: die leerling blijft hier wel. Als wij hem niet kunnen bieden wat hij nodig heeft, dan zullen wij dat moeten leren. Dat is wel een verandering, terwijl we in het verleden misschien zouden hebben gezegd: we gaan het gesprek aan en we kijken of hij naar een observatieplek zou kunnen in het speciaal onderwijs. Nr: 5

Anders dan school 1 en 2 zegt school 3 zeer positief tegenover Passend Onderwijs te staan. De school geeft aan dat de inclusieve waarden van Passend Onderwijs verankerd zijn in de principes van de school. Vanuit hun waardengedrevenheid wil de school tot het uiterste gaan om Passend Onderwijs te bereiken. Volgens de schoolleider is het belangrijk om daarvoor niet te denken in grenzen, maar in mogelijkheden om Passend Onderwijs te realiseren. Uit de interviews komt naar voren dat de school al voor de invoer van de nieuwe wet onderwijs bood aan kinderen met specifieke ondersteuningsbehoeften als het Syndroom van Down. De school geeft aan dat zij een verandering in de organisatie hebben doorgevoerd om Passend Onderwijs te kunnen realiseren. De school is heel bewust gaan werken met zorgcoördinatoren in plaats van intern begeleiders om leerkrachten beter te kunnen begeleiden in de klas. Daarnaast probeert de school vanuit ondernemerschap zoveel mogelijk kinderen de juiste ondersteuning te bieden. Zo heeft de school een flexibele schil van experts opgericht die extra ondersteuning kunnen geven als de school merkt dat een leerling hier behoefte aan heeft. Volgens de schoolleider is school 3 momenteel de enige school binnen het samenwerkingsverband die ondernemerschap gebruikt om Passend Onderwijs te realiseren. Toch geeft ook school 3 aan dat er

grenzen zijn in het realiseren van Passend Onderwijs. Alle drie de scholen zeggen in het interview dat zij grenzen zien bij grote zorgvragen als cognitieve beperkingen of ernstige gedragsproblematiek. Ook de groepssamenstelling kan een grens vormen om een kind binnen het regulier onderwijs op te nemen. School 1 en 2 geven aan dat zij negatief tegenover een aanmelding staan als zij denken dat de zorgvraag van een leerling te groot is voor het regulier onderwijs of de veiligheid van de groep in het geding is. School 3 zegt ook dat de veiligheid van de groep gegarandeerd moet kunnen worden. De school geeft aan soms klem te zitten in randvoorwaarden om Passend Onderwijs te kunnen realiseren.

Aanmeldingsprocedure. Uit de interviews komt naar voren dat de scholen dezelfde aanmeldingsprocedure starten wanneer een kind met specifieke ondersteuningsbehoeften zich aanmeldt op de school. Deze procedure wordt volgens de scholen ook gestart als de school op voorhand denkt dat zij geen passende onderwijsplek kunnen bieden aan het kind. De aanmeldingsprocedure start met een gesprek met de ouders om de zorgbehoefte van het kind en de wensen van de ouders in kaart te brengen. Daarna volgt een onderzoek in de praktijk en praten de scholen met experts om een beter beeld te krijgen van de specifieke ondersteuningsbehoeften van het kind. De zorgbehoefte van het kind vormt voor de scholen het uitgangspunt om te kijken welke mogelijkheden de school kan bieden om een kind te ondersteunen. Hierbij worden ook de leerkrachtvaardigheden meegenomen in de overweging. Verder wordt gekeken welke hulp van buitenaf kan worden ingeschakeld om het kind een passende onderwijsplek te kunnen bieden. De scholen nemen contact op met het samenwerkingsverband voor de aanvraag van een arrangement of ondersteuningsbudget. School 3 benadert naast het samenwerkingsverband ook de experts uit de flexibele schil om het kind in zijn zorgbehoefte te kunnen ondersteunen. Na deze procedure besluiten de scholen of het kind op de school terecht kan of dat het kind meer gebaat is bij een andere school binnen het samenwerkingsverband.

Ontwikkelen vaardigheden. Als het gaat om het ontwikkelen van vaardigheden bij leerkrachten om kinderen met specifieke ondersteuningsbehoeften te kunnen begeleiden, geven de schoolleiders van school 1 en 2 aan dat zij leerkrachten vooral stimuleren om zich breed te ontwikkelen. Trainingen en opleidingen richten zich met name op het versterken van algemene leerkrachtvaardigheden. De schoolleiders geven hiervoor als reden dat zij nog niet weten hoe Passend

Onderwijs zich in de toekomst zal ontwikkelen. Als een kind met specifieke ondersteuningsbehoeften zich aanmeldt geven de scholen wel aan bereid te zijn om de benodigde kennis in huis te halen. Ook de schoolleider van school 3 geeft in het interview aan dat de school de vaardigheden van leerkrachten stimuleert middels trainingen. In stichtingsverband is de school een interne academie gestart om meer training te kunnen geven aan de leerkrachten om hun vaardigheden te vergroten. In het kader van Passend Onderwijs geeft de schoolleider echter ook aan dat hij niet zozeer gelooft in het leren van vaardigheden middels trainingen of opleidingen, maar denkt dat leerkrachten vooral de benodigde vaardigheden leren op de werkvloer. De school stimuleert leerkrachten daarom om collegiale consultaties af te leggen om te zien hoe collega's hun onderwijs vormgeven. Ook school 1 en 2 geven aan dat zij waarde hechten aan collegiale consultatie om nieuwe kennis en vaardigheden op te doen.

Leerkrachten geven in het interview vooral aan gebruik te maken van de expertise van het team om een kind met specifieke ondersteuningsbehoeften te kunnen begeleiden. De leerkrachten vragen collega's om advies als zij niet weet hoe zij een kind met zorgbehoeften in de klas kunnen ondersteunen. Twee geïnterviewde leerkrachten van school 1 en 2 volgden de master Special Educational Needs (SEN). Zij gaven in het interview aan dat zij de keuze voor de specialisatie zelf hadden gemaakt, omdat zij merkten dat zij meer kennis nodig hadden om kinderen met specifieke ondersteuningsbehoeften onderwijs te kunnen bieden. Hieruit spreekt de eigen drive van de professional om de eigen vaardigheden verder te ontwikkelen. Om de opleiding te kunnen volgen, maakten de geïnterviewde leerkrachten gebruik van de lerarenbeurs.

Toen ik hier begon op deze school kreeg ik in de klas een jongen met autisme. Dat ging echt niet. Toen moesten we hem gaan verwijzen naar het speciaal onderwijs in Utrecht. Dat heeft me toen zo geraakt dat ik dacht: ik wil zo graag aan de behoeften van die leerling kunnen voldoen, maar het lukt me niet. Hoe kan ik ervoor zorgen dat het me wel lukt? Nr: 7

Positieve stimulansen en negatieve prikkels. Als het gaat om positieve stimulansen komt uit de analyse van de interviews naar voren dat de geïnterviewden vooral intrinsiek gemotiveerd zijn om Passend Onderwijs mogelijk te maken. De schoolleiders, intern begeleiders en leerkrachten noemen

vooral de uitdaging, de passie voor het vak, het hart voor het kind en het geluk van de ouders als redenen om Passend Onderwijs te willen realiseren.

Als negatieve prikkel geven de meeste geïnterviewden aan dat zij zich verdrietig voelen en gevoelens van falen hebben als het niet lukt om een kind een passende onderwijsplek te bieden. Toch geven enkele geïnterviewden ook aan dat zij geen moeite hebben om een kind door te verwijzen als de school er alles aan heeft gedaan om het kind te ondersteunen. In het belang van het kind is het volgens de geïnterviewden dan beter dat het kind naar een andere school gaat. Verder noemt de schoolleider van school 2 de negatieve publiciteit als negatieve prikkel wanneer de school een kind niet kan ondersteunen en moet doorverwijzen naar een andere school. Ook de onvrede van ouders wordt genoemd als negatieve prikkel. Zo komt in het interview met een leerkracht van school 3 naar voren dat ouders regelmatig komen klagen over een kind met ernstige gedragsproblematiek in de klas. De ouders komen op voor het belang van hun eigen kind en menen dat de leerling naar het speciaal basisonderwijs moet worden doorverwezen.

Vorige week heb ik ook een vader bij me gehad die zei: 'Zo'n kind moet hier niet blijven, die moet naar het speciaal onderwijs'. Dan wordt je een soort van moeder voor het kind.

Leerkracht voor de leerling. Dat je denkt van; sorry, maar dat is niet aan de vader om daarover te oordelen. Dat beslissen wij. Nr: 12

Obstakels. Zoals eerder aangegeven zien de scholen obstakels als het gaat om het realiseren van Passend Onderwijs. Zo wordt het bestaan van het speciaal onderwijs genoemd als een obstakel. Een geïnterviewde leerkracht van school 2 geeft aan dat scholen kinderen met specifieke ondersteuningsbehoeften naar het speciaal onderwijs zullen blijven sturen, zolang de mogelijkheid hiervoor blijft bestaan. Verder voelt Passend Onderwijs volgens geïnterviewden van school 1 en 2 als iets dat door de regering is opgelegd en niet klopt met de huidige wet- en regelgeving. De bezuinigingen in het onderwijs staan volgens de geïnterviewden haaks op Passend Onderwijs. Met name de belasting voor de leerkracht en de groepsgrootte worden genoemd als obstakel. Afhankelijk

van de zorgbehoefte van een kind worden ook faciliteiten in het gebouw als de inrichting van lokalen en de afwezigheid van een lift genoemd als obstakel om Passend Onderwijs te realiseren.

Ik weet niet of je in de groep 7/8 bent wezen kijken in de klassen? Het lokaal is niet zo heel groot en we hebben hoge tafels. Dus als jij daar komt zittend in een rolstoel... Er zijn klassen waar je amper zelf tussen de tafels door kunt manoeuvreren. Daar zie ik wel een belemmering. Nr: 6

Conclusie en discussie

De vraagstelling in dit onderzoek luidde: *In hoeverre is het onderschrijven van inclusieve waarden een voorwaarde om een school effectief Passend Onderwijs te laten bereiken?*

Vanuit het implementatiemodel van Klein en Sorra (1996) en het onderzoek van Osei-Bryson et al. (2008) werd verondersteld dat het onderschrijven van inclusieve waarden een belangrijke voorwaarde is om Passend Onderwijs succesvol te implementeren. De verwachting was dat als scholen de inclusieve waarden van Passend Onderwijs onderschreven, zij in hun implementatieklimaat meer zouden doen om Passend Onderwijs te bereiken. Naar aanleiding van de resultaten wordt deze hypothese aangenomen. Uit de statistische toetsing komt een klein tot gemiddeld significant verband naar voren tussen het ondersteunen van inclusieve waarden en het implementatieklimaat, $r = .23$, $p = .032$. De conclusie komt overeen met eerder onderzoek van De Boer (2012). Uit haar proefschrift komt ook naar voren dat de attitude tegenover inclusief onderwijs van direct betrokkenen als onderwijsprofessionals van belang is om Passend Onderwijs te bereiken. Opvallend is dat als gekeken wordt naar de drie scholen afzonderlijk er een zeer sterk verband naar voren komt op school 3 tussen het onderschrijven van inclusieve waarden en het implementatieklimaat, $r = .55$, $p = .016$. Op school 1 en 2 komt geen significant verband naar voren tussen deze twee variabelen. Een mogelijke verklaring voor de gevonden resultaten is dat de participanten verschillen in hun attitude tegenover Passend Onderwijs. Ook andere onderzoeken laten grote verschillen zien in de attitude van onderwijsprofessionals tegenover de filosofie en praktijk van inclusief onderwijs. Zo komt uit het onderzoek van Abbott (2006) en Avramidis en Norwich (2002) naar voren dat onderwijsprofessionals

positief staan tegenover inclusief onderwijs, terwijl uit het onderzoek van Ring (2005) en De Boer (2012) naar voren komt dat onderwijsprofessionals hun bedenkingen hebben over inclusief onderwijs in de praktijk. De analyse van de interviews lijken de verschillen tussen de scholen te bevestigen als het gaat om het onderschrijven van de inclusieve waarden van Passend Onderwijs.

Uit de analyse van de interviews komt het ondersteunen van inclusieve waarden naar voren als kerncategorie. School 1 en 2 zeggen hierover dat zij Passend Onderwijs een mooie gedachte vinden. Echter geven de scholen ook aan dat zij zich afvragen of Passend Onderwijs realistisch is en niet weten hoe Passend Onderwijs zich in de toekomst zal ontwikkelen. School 3 zegt daarentegen zeer positief tegenover Passend Onderwijs te staan. Als reden hiervoor wordt genoemd dat de inclusieve waarden van Passend Onderwijs in de christelijke identiteit van de school verankerd liggen. Vanuit hun waardengedrevenheid wil de school aan ieder kind een passende onderwijsplek kunnen bieden. Anders dan school 1 en 2 brengt school 3 de identiteit van de school naar voren als drijfveer om Passend Onderwijs mogelijk te willen maken. Hiermee lijkt in dit onderzoek een verband naar voren te komen tussen de identiteit van scholen en het bereiken van Passend Onderwijs. De hypothese is dat protestants-christelijke scholen in vergelijking tot scholen met een openbare en rooms-katholieke identiteit positiever staan tegenover de filosofie van Passend Onderwijs en meer bereid zijn om kinderen met specifieke ondersteuningsbehoeften een passende onderwijsplek te bieden. Vervolgonderzoek met een grotere steekproef aan scholen met diverse identiteiten is nodig om uit te wijzen of deze hypothese gegrond is.

Wanneer gekeken wordt naar het implementatieklimaat op de scholen, lijken de scholen in het kader van Passend Onderwijs niet extra te investeren in trainingen en opleidingen om de leerkrachtvaardigheden te vergroten. De scholen richten zich met name op het trainen van algemene leerkrachtvaardigheden en het stimuleren van werkplekleren middels collegiale consultatie. De schoolleiders van school 1 en 2 geven aan dat zij pas kennis willen vergaren op het moment dat een kind met specifieke ondersteuningsbehoeften zich aanmeldt op de school. In andere onderzoeken geven onderwijsprofessionals wel aan behoefte te hebben aan een aanvullende opleiding, omdat zij zich onzeker voelen over hun vaardigheden (Anderson, Klassen & Georgiou, 2007; Rose, 2001).

Als het gaat om positieve stimulansen en negatieve prikkels om Passend Onderwijs te

bereiken, worden vooral intrinsieke redenen genoemd. De uitdaging, het hart voor het kind, de passie voor het vak en het geluk van de ouders worden genoemd als positieve stimulansen. Als negatieve prikkel wordt het gevoel van falen, de onvrede van ouders en de negatieve publiciteit genoemd.

Verder komt uit de analyse van de interviews naar voren dat alle drie de scholen grenzen zien in het realiseren van Passend Onderwijs als het gaat om grote zorgvragen en de veiligheid van de groep. Deze bevindingen komen overeen met het onderzoek van Avramidis, Bayliss en Burden (2000) waarin naar voren komt dat onderwijsprofessionals negatiever staan tegenover inclusief onderwijs als het gaat om kinderen met cognitieve beperkingen en gedragsproblemen. Het is niet verwonderlijk dat onderwijsprofessionals aangeven minder positief te staan tegenover kinderen met dergelijke zorgbehoeften. Deze kinderen vragen immers meer ondersteuning en hun gedrag kan een uitdaging vormen voor de leerkracht (De Boer, 2012). De scholen in dit onderzoek noemen dan ook obstakels als; de belasting voor de leerkracht, de groepsgrootte en de afwezigheid van faciliteiten in het gebouw om Passend Onderwijs te realiseren. In het onderzoek van Anderson et al. (2007) en Rose (2001) worden ook obstakels als de belasting voor de leerkracht en groepsgrootte genoemd. Toch geeft school 3 in het interview aan dat zij altijd willen kijken naar mogelijkheden, ook als grenzen zichtbaar worden. Vanuit ondernemerschap zegt de school tot het uiterste te gaan om te zoeken naar manieren om een kind met specifieke ondersteuningsbehoeften een passende onderwijsplek te bieden. Zo heeft de school een flexibele schil van experts opgericht om vanuit hun waardengedrevenheid Passend Onderwijs zo goed mogelijk te bereiken.

Uit dit onderzoek lijkt naar voren te komen dat scholen die aangeven positief te staan tegenover Passend Onderwijs en de inclusieve waarden onderschrijven, eerder bereid zullen zijn om een kind met specifieke ondersteuningsbehoeften een passende onderwijsplek te bieden dan scholen die negatief tegenover Passend Onderwijs staan. Deze conclusie is interessant voor samenwerkingsverbanden die moeten zorgen voor een sluitend ondersteuningsplan. Voor samenwerkingsverbanden is het belangrijk om te kijken welke reguliere scholen positief staan tegenover Passend Onderwijs, omdat de kans groter is dat deze scholen bereid zijn om kinderen met specifieke ondersteuningsbehoeften een passende onderwijsplek te bieden. Anderzijds roept deze conclusie samenwerkingsverbanden ook op om met scholen te praten die negatiever tegenover

Passend Onderwijs staan om ervoor te zorgen dat de verhouding van het aantal zorgleerlingen zich gelijkmatig zal verdelen over de reguliere scholen binnen het samenwerkingsverband.

Toch is het nodig om de resultaten van het onderzoek met enige voorzichtigheid te interpreteren. Uit het onderzoek komt een klein tot gemiddeld verband naar voren als gekeken wordt naar het totaal van de drie scholen ($r = .23, p = .032$). Dit kan te maken hebben met de relatief kleine onderzoeksgroep ($n = 63$) waardoor er minder statistische power was om een verband aan te tonen. Door in vervolgonderzoek te streven naar een grotere en meer gediversifieerde onderzoeksgroep kan wellicht een sterker verband worden aangetoond. Verder kan de keuze voor het samenwerkingsverband van invloed zijn geweest op de mate waarin de scholen de verandering naar Passend Onderwijs ervaren. Scholen die vallen onder een samenwerkingsverband die achteruitgaat in het ondersteuningsbudget zullen eerder genoodzaakt zijn om leerlingen met zorgbehoeften een passende onderwijsplek te bieden binnen het regulier onderwijs (OCW, 2013). Ook is in dit onderzoek de kans aanwezig dat scholen sociaal wenselijke antwoorden hebben gegeven. Geïnterviewden kunnen wel aangegeven hebben de inclusieve waarden van Passend Onderwijs te onderschrijven, maar dit betekent nog niet dat zij daadwerkelijk bereid zijn om specifieke aanpassingen te maken als een kind met zorgbehoeften zich aanmeldt op de school. Argyris (2002) noemt dit het verschil tussen *espoused theory* (datgene wat iemand beweert) en *theory in use* (datgene wat iemand doet). Vervolgonderzoek is daarom nodig om te kijken of de overtuigingen, gevoelens en gedragsintenties corresponderen met het daadwerkelijke gedrag als een kind met specifieke ondersteuningsbehoefte zich aanmeldt op een school. Een concreet onderzoeksvorstel zou zijn om kinderen met specifieke ondersteuningsbehoefte te volgen die zich aanmelden op reguliere scholen om te onderzoeken wat scholen doen met deze aanmeldingen vanuit hun attitude tegenover Passend Onderwijs. Passend Onderwijs gaat immers niet over het blijven doorverwijzen van kinderen met zorgbehoeften naar het speciaal onderwijs, maar heeft tot doel om meer leerlingen met specifieke ondersteuningsbehoefte een passende onderwijsplek te bieden in het regulier onderwijs (OCW, 2014).

Referenties

- Abbott, L. (2006). Northern Ireland headteachers' perceptions of inclusion. *International Journal of Inclusive Education*, 10(6), 627-643. doi: 10.1080/13603110500274379
- Alborno, N. E. & Gaad, E. (2014). 'Index for Inclusion': a framework for school review in the United Arab Emirates. *British Journal of Special Education*, 41(3), 231-248. doi: 10.1111/1467-8578.12073
- Anderson, C. J. K., Klassen, R. M., & Georgiou, G. K. (2007). Inclusion in Australia: What teachers say they need and what school psychologists can offer. *School Psychology International*, 28(2), 131-147. doi: 10.1177/0143034307078086
- Argyris, C. (2002). Double-loop learning, teaching, and research. *Academy of Management Learning & Education*, 1(2), 206-218. doi: 10.5465/AMLE.2002.8509400
- Avramidis, E., Bayliss, P., & Burden, R. (2000). A survey into mainstream teachers' attitudes towards the inclusion of children with special educational needs in the ordinary school in one local education authority. *Educational Psychology*, 20(2), 191-211. doi: 10.1080/713663717
- Avramidis, E., & Norwich, B. (2002). Teachers' attitudes towards integration/inclusion: a review of the literature. *European Journal of Special Needs Education*, 17(2), 129-147. doi: 10.1080/08856250210129056
- Boeije, H. R. (2010). *Analysis in qualitative research*. London: SAGE Publications.
- Boer, A. A. de (2012). *Inclusion: a question of attitudes* (proefschrift). Verkregen van <https://www.rug.nl/research/portal/files/14120991/proefschrift.pdf>
- Booth, T., & Ainscow, M. (2002). *Index for Inclusion: developing learning and participation in schools*. Verkregen van <http://csie.org.uk/resources/translations/IndexEnglish.pdf>
- DeVellis, R. F. (2003). *Scale development: theory and applications*. London: SAGE Publications.
- Dong, L., Neufeld, D. J., & Higgins, C. (2008). Testing Klein and Sorra's innovation implementation model: An empirical examination. *Journal of Engineering and Technology Management*, 25(4), 237-255. doi:10.1016/j.jengtecman.2008.10.006
- Field, A. (2009). *Discovering statistics using SPSS*. London: SAGE Publications.
- Hofstetter, W., Bijlstra, J. (2014). Passend Onderwijs: zijn we er klaar voor? *Kind & Adolescent*

- Praktijk*, 13(3), 132-139. doi: 10.1007/s12454-014-0038-4
- Holahan, P. J., Aronson, Z. H., Jurkat, M. P., & Schoorman, F. D. (2004). Implementing computer technology: a multiorganizational test of Klein and Sorra's model. *Journal of Engineering and Technology Management*, 21(2), 31-50. doi: 10.1016/j.jengtecman.2003.12.003
- Johnson, R. B., & Onwuegbuzie, A. J. (2004). Mixed methods research: a research paradigm whose time has come. *Educational Researcher*, 33(7), 14-26. doi: 10.3102/0013189X033007014
- Klein, K. J., & Sorra, J. S. (1996). The challenge of innovation implementation. *Academy of Management Review*, 21(4), 1055-1080. doi: 10.5465/AMR.1996.9704071863
- Meijer, W. (2007). Passend Onderwijs voor alle leerlingen in 2011? Help! *Kind en Adolescent Praktijk*, 6(4), 161-165. doi: 10.1007/BF03059671
- Messing, C., & Bouma, G. (2011). Invoering Passend Onderwijs: een complexe en ingrijpende organisatie. *Jeugd en Co Kennis*, 5(3), 24-34. doi: 10.1007/s12450-011-0027-2
- Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (2014). *Kamerbrief voortgang Passend Onderwijs*. Den Haag: OCW.
- Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (2014). *Vijfde voortgangsrapportage Passend Onderwijs juni 2014*. Den Haag: OCW.
- Osei-Bryson, K., Dong, L., & Ngwenyama, O. (2008). Exploring managerial factors affecting ERP implementation: an investigation of the Klein-Sorra model using regression splines. *Information Systems Journal*, 18(5), 499-527. doi: 10.1111/j.1365-2575.2008.00309.x
- Perspectief (2009). *Quickscan indicatoren*. Verkregen van <http://www.indexvoorinclusie.nl/naderbekeken.php>
- Poortman, C. L., & Schildkamp, K. (2012). Alternative quality standards in qualitative research? *Quality & Quantity*, 46(6), 1727-1751. doi: 10.1007/s11135-011-9555-5
- Ring, E. (2005). Barriers to inclusion: a vignette of a pupil with severe learning difficulties in Ireland. *European Journal of Special Needs Education*, 20(1), 41-56. doi: 10.1080/0885625042000319070
- Rose, R. (2001). Primary school teacher perceptions of the conditions required to include students with special educational needs. *Educational Review*, 53(2), 147-156. doi:

10.1080/00131910120055570

Schuman, H. (2007). Passend onderwijs: pas op de plaats of stap vooruit. *Tijdschrift voor orthopedagogiek*, 46, 266-287.

Schuman, H. (2013). Passend Onderwijs vanuit een internationaal perspectief. *Orthopedagogiek: Onderzoek en Praktijk*, 52(3-4), 155-171.

Vislie, L. (2010). From integration to inclusion: focusing global trends and changes in the western European societies. *European Journal of Special Needs Education*, 18(1), 17-35. doi:

10.1080/0885625082000042294

Bijlage A: Vragenlijst

Beste respondent,

Bedankt dat u aan dit onderzoek mee wilt werken. Voor de master Onderwijskundig Ontwerp en Advisering van de Universiteit Utrecht doe ik onderzoek naar passend onderwijs. De antwoorden die u geeft, zullen alleen voor dit onderzoek gebruikt worden. De gegevens zullen vertrouwelijk en anoniem worden verwerkt. Omcirkel het cijfer dat het beste bij uw antwoord past.

	1 Helemaal mee oneens	2 Mee oneens	3 Niet eens/niet oneens	4 Mee eens	5 Helemaal mee eens	Ruimte voor korte toelichting
In hoeverre onderschrijft de school de volgende waarden:						
Iedereen is van harte welkom op de school	1	2	3	4	5	
Personeel en leerlingen behandelen elkaar met respect	1	2	3	4	5	
Er worden hoge verwachtingen gesteld aan alle leerlingen	1	2	3	4	5	
Personeel en bestuurders delen de inclusiegedachte dat alle leerlingen, ongeacht beperking of handicap, recht hebben op participatie in het reguliere onderwijs	1	2	3	4	5	
Leerlingen worden gelijk gewaardeerd	1	2	3	4	5	
Personeel streeft er naar om barrières bij leren en participeren in alle aspecten van de school weg te werken	1	2	3	4	5	
De school streeft er naar om alle vormen van discriminatie weg te werken/te vermijden	1	2	3	4	5	
De school streeft er naar om alle leerlingen uit de buurt toe te laten	1	2	3	4	5	

	1 Helemaal mee oneens	2 Mee oneens	3 Niet eens/niet oneens	4 Mee eens	5 Helemaal mee eens	Ruimte voor korte toelichting
De school en de schoolomgeving moet functioneel zijn voor iedereen	1	2	3	4	5	
Iedere leerling moet zich thuis voelen in de school	1	2	3	4	5	
Vaardigheden						
Bij- en nascholingsactiviteiten van en voor het personeel helpen om in te spelen op de diversiteit van leerlingen	1	2	3	4	5	
De expertise van het personeel wordt ten volle benut om passend onderwijs te realiseren	1	2	3	4	5	
Lessen worden gepland met het leren van alle leerlingen in gedachten	1	2	3	4	5	
Het personeel ontwikkelt hulpbronnen* om het leren en participeren van alle leerlingen te ondersteunen	1	2	3	4	5	
Hulpbronnen* in de omgeving van de school zijn bekend en worden gebruikt	1	2	3	4	5	
Personeel beschikt over de juiste vaardigheden om leerlingen met specifieke ondersteuningsbehoeften te begeleiden	1	2	3	4	5	
De school stimuleert personeel om vaardigheden te ontwikkelen om leerlingen met specifieke ondersteuningsbehoeften te kunnen ondersteunen	1	2	3	4	5	

* Met hulpbronnen worden middelen binnen een school bedoeld die het leren en participeren van leerlingen bevordert. Hulpbronnen kunnen gevonden worden in elk onderdeel van de school: bij leerkrachten, leerlingen, ouders en organisaties die betrokken zijn bij de school. Bij hulpbronnen kan onder andere gedacht worden aan; geld, materialen en de schoolomgeving, maar ook kennis, netwerken en ervaring.

	1 Helemaal mee oneens	2 Mee oneens	3 Niet eens/niet oneens	4 Mee eens	5 Helemaal mee eens	Ruimte voor korte toelichting
Positieve stimulansen en negatieve prikkels						
Ik ervaar positieve stimulansen als ik vorm geef aan passend onderwijs en aan alle leerlingen, ongeacht beperking of handicap, onderwijs kan bieden	1	2	3	4	5	
Ik ervaar negatieve prikkels als ik geen vorm geef aan passend onderwijs en niet alle leerlingen, ongeacht beperking of handicap, onderwijs kan bieden	1	2	3	4	5	
Obstakels						
Ik ervaar obstakels om passend onderwijs te realiseren op school en/of in de klas	1	2	3	4	5	
Op school worden maatregelen genomen om obstakels weg te nemen die de realisatie van passend onderwijs hinderen	1	2	3	4	5	

Achtergrond

1. Ik ben ...   man   vrouw

2. Wat is uw leeftijd?   20-29   30-39   40-49   50-59   60-69

3. Wat is uw hoogst afgeronde opleiding?   Middelbaar onderwijs   MBO   HBO   WO

4. Hoe lang bent u al werkzaam in het basisonderwijs (in jaren)? .....

5. Wat is uw functie op de basisschool?   Directielid   Leerkracht
 Intern begeleider   Onderwijsassistent
 Remedial teacher   .....

Bijlage B: Herkomst test-items vragenlijst

Vragenlijst	Test-item uit de Nederlandse vertaling van de Index voor Inclusie (2009)	Test-item gebaseerd op het implementatiemodel van Klein en Sorra (1996)
1 Iedereen is van harte welkom op de school	x	
2 Personeel en leerlingen behandelen elkaar met respect	x	
3 Er worden hoge verwachtingen gesteld aan alle leerlingen	x	
4 Personeel en bestuurders delen de inclusiegedachte dat alle leerlingen, ongeacht beperking of handicap, recht hebben op participatie in het reguliere onderwijs	x	
5 Leerlingen worden gelijk gewaardeerd	x	
6 Personeel streeft er naar om barrières bij leren en participeren in alle aspecten van de school weg te werken	x	
7 De school streeft er naar om alle vormen van discriminatie weg te werken/te vermijden	x	
8 De school streeft er naar om alle leerlingen uit de buurt toe te laten	x	
9 De school en de schoolomgeving moet functioneel zijn voor iedereen	x	
10 Iedere leerling moet zich thuis voelen in de school	x	
11 Bij- en nascholingsactiviteiten van en voor het personeel helpen om in te spelen op de diversiteit van leerlingen	x	
12 De expertise van het personeel wordt ten volle benut om passend onderwijs te realiseren	x	
13 Lessen worden gepland met het leren van alle leerlingen in gedachten	x	
14 Het personeel ontwikkelt hulpbronnen om het leren en participeren van alle leerlingen te ondersteunen	x	
15 Hulpbronnen in de omgeving van de school zijn bekend en worden gebruikt	x	
16 Personeel beschikt over de juiste vaardigheden om leerlingen met specifieke ondersteuningsbehoeften te begeleiden		x
17 De school stimuleert personeel om vaardigheden te ontwikkelen om leerlingen met specifieke ondersteuningsbehoeften te kunnen ondersteunen		x
18 Ik ervaar positieve stimulansen als ik vorm geef aan passend onderwijs en aan alle leerlingen, ongeacht beperking of handicap, onderwijs kan bieden		x
19 Ik ervaar negatieve prikkels als ik geen vorm geef aan passend onderwijs en niet alle leerlingen, ongeacht beperking of handicap, onderwijs kan bieden		x
20 Ik ervaar obstakels om passend onderwijs te realiseren op school en/of in de klas		x
21 Op school worden maatregelen genomen om obstakels weg te nemen die de realisatie van passend onderwijs hinderen		x

Bijlage C: Semi-gestructureerde interviews

Interview voor schoolleiders en intern begeleiders

Inleidend woord

Allereerst bedank voor uw deelname aan het interview. Fijn dat u mee wilt werken aan mijn onderzoek naar Passend Onderwijs. Het interview zal ongeveer 30 minuten duren. In het interview wil ik achterhalen in hoeverre de school en het personeel de waarden van Passend Onderwijs ondersteunen en in hoeverre dit van invloed is op de realisatie van Passend Onderwijs op school en in de klas. Daarbij ben ik vooral geïnteresseerd naar uw kijk op de invoer van Passend Onderwijs binnen de school. Voordat het interview begint, wil ik graag uw toestemming vragen om het interview op te nemen. Het gesprek zal alleen voor dit onderzoek worden gebruikt en vertrouwelijk en anoniem worden verwerkt.

Startvragen

- Kunt u iets meer vertellen over de identiteit van de school en het schoolconcept?
- Wat is de missie/visie van de school?
- Hoe ziet uw school eruit wat betreft de leerling populatie?
- Wat houdt Passend Onderwijs volgens u in en wat betekent dit voor het onderwijs?
- In hoeverre heeft de invoer van Passend Onderwijs op 1 augustus j.l. volgens u gezorgd voor veranderingen binnen de school en/of in de klas?

Waarden

- In hoeverre staat u achter de gedachte dat alle leerlingen, dus ook leerlingen met een beperking of handicap, recht hebben op participatie in het regulier onderwijs?
- In hoeverre is de school bereid om alle leerlingen een passende onderwijsplek te bieden?

Schoolondersteuningsprofiel

- In hoeverre is de school in staat om alle leerlingen, dus ook leerlingen met specifieke ondersteuningsbehoeften, onderwijs te kunnen bieden?
- Welke basisondersteuning kan de school bieden?
- Welke extra ondersteuning kan de school bieden?
- Welke ambitie heeft de school om Passend Onderwijs verder te ontwikkelen?
- In hoeverre is het huidige schoolondersteuningsprofiel nog up to date?

Vaardigheden

- In hoeverre beschikken leerkrachten op deze school volgens u over de juiste vaardigheden om alle leerlingen, dus ook leerlingen met specifieke ondersteuningsbehoeften, onderwijs te kunnen bieden?

- In hoeverre stimuleert de school leerkrachten om vaardigheden te ontwikkelen om leerlingen met specifieke ondersteuningsbehoeften te begeleiden in de klas?
- Welke mogelijkheden worden op school geboden om deze vaardigheden bij leerkrachten te ontwikkelen?

Aanmelden en doorverwijzen

- Casus: Stel dat een kind met ondersteuningsbehoeften op het gebied van motoriek zich aanmeldt op deze school. Het kind is spastisch, zit in een rolstoel en heeft een laag IO. Kinderen met dergelijke specifieke ondersteuningsbehoeften worden ook in het speciaal basisonderwijs opgenomen. Welke procedure volgt de school als een kind met deze ondersteuningsbehoeften zich aanmeldt? Geldt deze procedure ook als een kind zich zou aanmelden met het Syndroom van Down of hechtingsproblematiek?
- Hoeveel kinderen hebben zich in de afgelopen periode aangemeld op deze school, waarvoor een andere onderwijsplek moest worden gezocht? Om welke reden?
- Heeft de school in de afgelopen periode kinderen naar het speciaal basisonderwijs of het speciaal onderwijs doorverwezen? Om welke reden?

Positieve stimulansen/ negatieve prikkels

- In hoeverre ervaart u als school positieve stimulansen om alle leerlingen, ongeacht beperking of handicap, een passende onderwijsplek te bieden? Zo ja, wat houden deze positieve stimulansen in en van wie ontvangt u deze stimulansen? Zo nee, wat zouden positieve stimulansen kunnen zijn?
- In hoeverre ervaart u negatieve prikkels als u een leerlingen met speciale ondersteuningsbehoeften geen passende onderwijsplek kunt bieden en doorverwijst naar een andere school? Zo ja, wat zijn deze negatieve prikkels en van wie ontvangt u deze negatieve prikkels?

Obstakels

- Wat zijn volgens u obstakels om Passend Onderwijs te realiseren op school en/of in de klas?
- Wat wordt er op school en/of in de klas volgens u al gedaan om deze obstakels weg te nemen?
- Welke maatregelen zijn er volgens u verder nodig om obstakels weg te nemen en Passend Onderwijs voor alle leerlingen te realiseren?

Interview voor leerkrachten

Inleidend woord

Allereerst bedank voor uw deelname aan het interview. Fijn dat u mee wilt werken aan mijn onderzoek naar Passend Onderwijs. Het interview zal ongeveer 30 minuten duren. In het interview wil ik achterhalen in hoeverre de school en het personeel de waarden van Passend Onderwijs ondersteunen en in hoeverre dit van invloed is op de realisatie van Passend Onderwijs op school en in de klas. Daarbij ben ik vooral geïnteresseerd naar uw kijk op de invoer van Passend Onderwijs binnen de school. Voordat het interview begint, wil ik graag uw toestemming vragen om het interview op te nemen. Het gesprek zal alleen voor dit onderzoek worden gebruikt en vertrouwelijk en anoniem worden verwerkt.

Startvragen

- Kunt u iets meer vertellen over de identiteit van de school en het schoolconcept?
- Wat is de missie/visie van de school?
- Hoe ziet uw school eruit wat betreft de leerling populatie?
- Wat houdt Passend Onderwijs volgens u in en wat betekent dit voor het onderwijs?
- In hoeverre heeft de invoer van Passend Onderwijs op 1 augustus j.l. volgens u gezorgd voor veranderingen binnen de school en/of in de klas?

Waarden

- In hoeverre staat u achter de gedachte dat alle leerlingen, dus ook leerlingen met een beperking of handicap, recht hebben op participatie in het regulier onderwijs?
- In hoeverre is de school bereid om alle leerlingen een passende onderwijsplek te bieden?

Vaardigheden

- In hoeverre beschikt u als leerkracht over de juiste vaardigheden om alle leerlingen, dus ook leerlingen met specifieke ondersteuningsbehoeften, onderwijs te kunnen bieden?
- Stel dat een kind met ondersteuningsbehoeften op het gebied van motoriek zich aanmeldt op de school. Het kind is spastisch, zit in een rolstoel en heeft een laag IQ. Kinderen met dergelijke specifieke ondersteuningsbehoeften worden ook in het speciaal basisonderwijs opgenomen. Het is mogelijk dat het kind in uw klas wordt geplaatst. In hoeverre voelt u zich vaardig om het kind een passende onderwijsplek te bieden? Geldt dit ook als een kind zich aanmeldt met het Syndroom van Down of hechtingsproblematiek?
- Heeft u in de afgelopen jaren kinderen naar het speciaal basisonderwijs of het speciaal onderwijs doorverwezen? Om welke reden?
- In hoeverre wordt u door de school gestimuleerd om vaardigheden te ontwikkelen om leerlingen met specifieke ondersteuningsbehoeften te begeleiden in de klas?

- Welke mogelijkheden biedt de school u om deze vaardigheden te ontwikkelen?

Positieve stimulansen/ negatieve prikkels

- In hoeverre ervaart u positieve stimulansen als u alle leerlingen, ongeacht beperking of handicap, Passend Onderwijs biedt in de klas? Zo ja, wat houden deze positieve stimulansen in en van wie ontvangt u deze stimulansen? Zo nee, wat zouden positieve stimulansen kunnen zijn?
- In hoeverre ervaart u negatieve prikkels als u een leerlingen met speciale ondersteuningsbehoeften geen passende onderwijsplek kunt bieden in de klas? Zo ja, wat zijn deze negatieve prikkels en van wie ontvangt u deze negatieve prikkels?

Obstakels

- Wat zijn volgens u obstakels om Passend Onderwijs te realiseren op school en/of in de klas?
- Wat wordt er op school en/of in de klas volgens u al gedaan om deze obstakels weg te nemen?
- Welke maatregelen zijn er volgens u verder nodig om obstakels weg te nemen en Passend Onderwijs voor alle leerlingen te realiseren?

Bijlage D: Fragment interview fase open coderen

School 3

Schoolleider

Interviewer: Allereerst fijn dat je mee wilt werken aan het interview. Het interview duurt ongeveer een half uur. Ik doe onderzoek naar of het achter inclusieve waarden staan van invloed is op het realiseren van Passend Onderwijs. Ik ben vooral geïnteresseerd naar jou kijk. Dat het vertrouwelijk en anoniem wordt verwerkt heb ik al gezegd. Allereerst heb ik een paar startvragen. Kun je iets meer vertellen over de identiteit van de school en het schoolconcept?

Schoolleider: De identiteit van de school wordt vaak direct gelinkt aan het protestant christelijke karakter van de school. Dat is een belangrijk onderdeel van die (identiteit). Vanuit het perspectief van een protestant-christelijke school zijnde noem ik altijd dat we een waarden gedreven school (zijn).

Dat betekent dat in de keuzes die we maken voor beleid dat de waarden die belangrijk zijn voor kinderen om te ontwikkelen in; hoe wil je in het leven staan, wat heb je aan bagage nodig om straks in de maatschappij ook goed te functioneren, dat die waarden centraal staan. Dat je door daarin te investeren en daarop je keuzes te baseren erop mag vertrouwen dat de opbrengsten en resultaten dan (volgen).

Dat is een heel simpel gezegd een soort van (missie). Als je dat denken overal naast legt bij elke keuze die je maakt, dan zie je dat je uitkomt bij een school waar je heel gericht keuzes (maakt). Waarbij kinderen ruimte krijgen om zichzelf te ontwikkelen en om persoonlijkheid te (ontwikkelen). Het gaat niet alleen maar over rekenen en (taal).

Waarbij ieder kind welkom is. Wie je bent en (waarvandaan).

Maar waar ook spelregels bij (horen).

Duidelijke (structuur).

duidelijke (gedragsafspraken).

zo doen wij dat (hier).

In het kader van de christelijke identiteit geldt dan dus (ook).

: iedereen doet (mee).

Dat is een spelregel die er dan bij (hoort).

Dus (open).

en (duidelijk).

We zijn waarden gedreven. De waarden zijn het belangrijkste en dat is nog heel breed (hoor).

De (identiteit).

veiligheid... En dat is meer dan of de deuren op slot kunnen. Het gaat echt om de sociale veiligheid, de emotionele veiligheid. Als jij in de klas zit dat je niet bang hoeft te zijn dat er achter je over je gepraat wordt. Het zijn van die dingen die maken dat je gewoon niet meer tot leren komt. En doordat je een verbinding hebt met de rest van de (groep).

Interviewer: Het schoolconcept is vrij traditioneel hè?

Schoolleider: We zijn gewoon een school, zoals een school altijd geweest is met klassen en juffen en meesters en je hebt een groep van 26 kinderen en die hebben een juf en een meester. In de onderbouwgroepen werken we met (thema's).

Vanaf groep 3 werken we met methodes en leerlijnen. De juf die gaat een jaar lang met een groep kinderen op reis door de ontwikkeling. Een jaar later komt er een nieuwe juf. Dus een school, zoals de meeste mensen een school kennen. Daar is niks mis (mee).

Interviewer: De missie en visie van de school, kun je daar iets meer over vertellen?

Schoolleider: Ja, een paar dingen heb ik al geroepen. Missie is ook zo'n woord dat je op twee manieren kunt uitleggen. We hebben het eigenlijk samengepakt in een hele simpele pay-off: samen groeien en (bloeien).

En eigenlijk zeggen die drie woorden alles wat we willen bereiken met de kinderen. Leren om samen met anderen op te trekken en een plek in te nemen in een groep, in een sociaal (verband).

Opmerking [W1]: Protestant christelijke school/identiteit

Opmerking [W2]: Waarden gedreven school

Opmerking [W3]: Gerichte keuzes vanuit waarden

Opmerking [W4]: Waarden gedreven school

Opmerking [W5]: Gerichte keuzes vanuit waarden

Opmerking [W6]: Ruimte om jezelf te ontwikkelen

Opmerking [W7]: Onderwijs meer dan rekenen en taal

Opmerking [W8]: Iedereen welkom

Opmerking [W9]: spelregels

Opmerking [W10]: duidelijke structuur

Opmerking [W11]: duidelijke gedragsafspraken

Opmerking [W12]: spelregels

Opmerking [W13]: protestant-christelijke school/identiteit

Opmerking [W14]: iedereen hoort erbij

Opmerking [W15]: spelregels

Opmerking [W16]: iedereen welkom

Opmerking [W17]: duidelijke structuur/duidelijke gedragsafspraken

Opmerking [W18]: waarden gedreven school

Opmerking [W19]: protestants-christelijke school/identiteit

Opmerking [W20]: sociale veiligheid

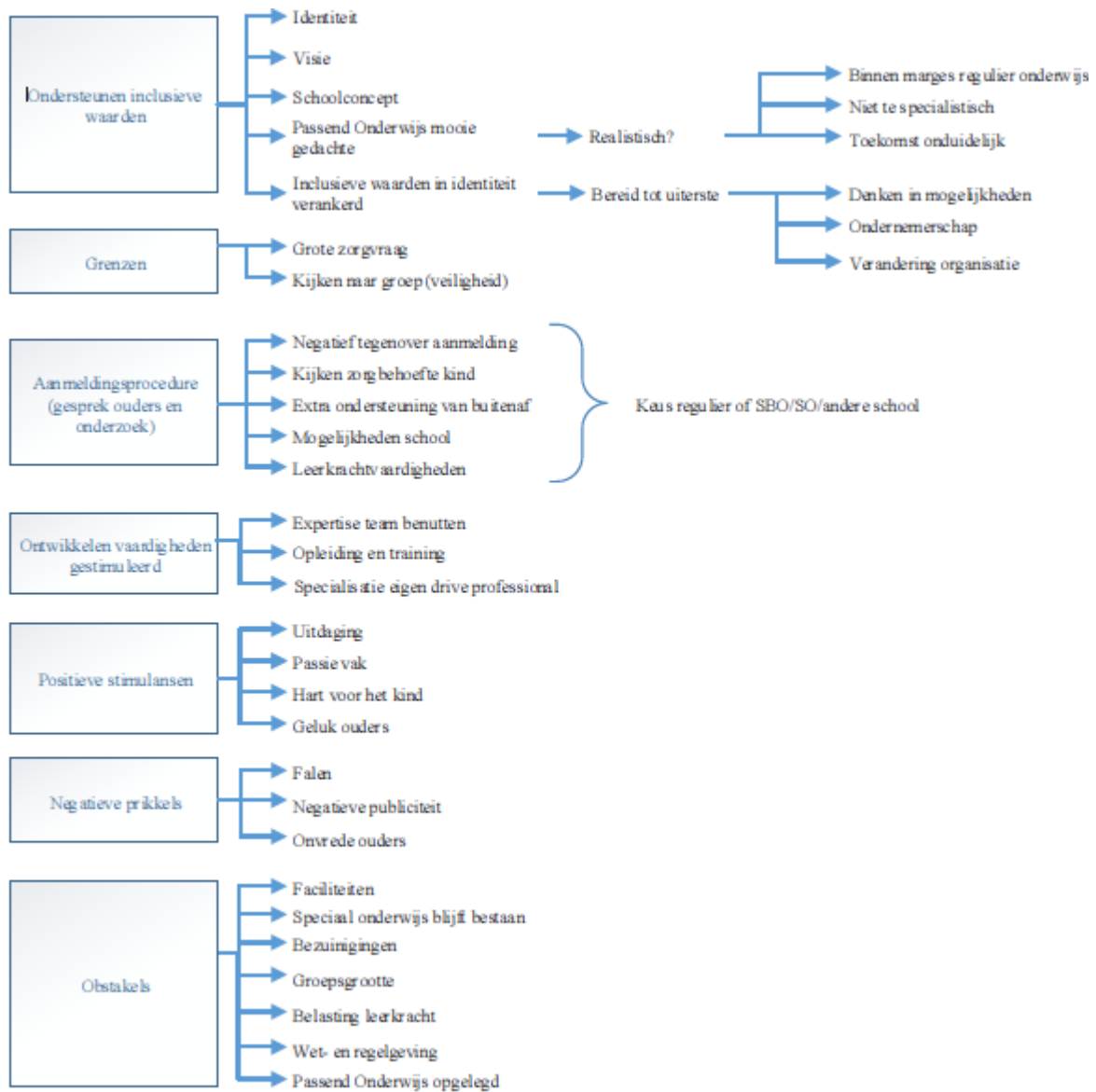
Opmerking [W21]: thematisch werken OGO

Opmerking [W22]: traditioneel onderwijs

Opmerking [W23]: samen groeien en bloeien

Opmerking [W24]: functioneren sociaal verband

Bijlage E: Codeboom fase axiaal coderen

Bijlage F: Uitleg codeboom fase axiaal coderen

Code	Omschrijving	Voorbeeld
Identiteit	De school geeft een omschrijving van de identiteit van de school.	De identiteit van de school wordt vaak direct gelinkt aan het protestants-christelijke karakter van de school. Dat is een belangrijk onderdeel van die identiteit. Katholieke school houdt in dat wij hechten aan het katholieke geloof en de waarden die eraan gekoppeld zijn.
Visie	De school geeft een omschrijving van de visie van de school. In de visie van de scholen staat dat zij het kind centraal stellen. Gesproken wordt over groeien en bloeien, het kijken naar ieders talent en het samen leren.	We hebben het eigenlijk samengepakt in een hele simpele pay-off: samen groeien en bloeien. En eigenlijk zeggen die drie woorden alles wat we willen bereiken met de kinderen.
Schoolconcept	De school geeft een omschrijving van het schoolconcept van waaruit het onderwijs wordt vormgegeven.	Fasenonderwijs sluit daar mooi op aan op de talenten van de kinderen. Sommige kinderen die al aan lezen of rekenen toe zijn krijgen daar de kans voor. Die hebben de kans om dat te kunnen doen in een kleutersetting, maar wel instructie en de omgeving van een groep 3. Wij hebben een gewoon leerstofjaarklassensysteem. Daar ligt een visie onder die in de onderbouw neigt naar ontwikkelingsgericht werken
Ondersteunen inclusieve waarden	Geïnterviewden geven aan dat zij Passend Onderwijs ondersteunen en geven hun definitie van Passend Onderwijs als; iedereen plek bieden, onderwijs eigen omgeving, onderwijs op maat.	Passend Onderwijs houdt wat mij betreft in dat je alle kinderen in principe binnen de school zou moeten kunnen halen. Dat je probeert kinderen binnen de school te houden die misschien in het verleden eerder naar het speciaal onderwijs zouden gaan. Dus in zichzelf is de verandering naar Passend Onderwijs geweldig. Zelf persoonlijk vind ik het een goede ontwikkeling, sowieso. Daarom hadden wij ook al heel veel kinderen met zorg.
Passend Onderwijs mooie gedachte	Geïnterviewden geven aan dat zij Passend Onderwijs een mooie gedachte vinden en het over het algemeen eens zijn met de gedachte/de wil hebben om Passend Onderwijs te realiseren.	Ik denk dat als je dat als je steeds meer speciale leerlingen binnen je school houdt, dat is denk ik een hele mooie gedachte. Ja, ik ben het daar over het algemeen wel mee eens.
Realistisch?	School geeft aan dat zij Passend Onderwijs wel een mooie gedachte vinden, maar zich afvragen in hoeverre Passend Onderwijs realistisch is.	Ik denk als je het aan iedereen vraagt, dan zeggen alle leerkrachten dat we iedereen willen helpen. In de realiteit is dat gewoon niet waar. Geen één leerkracht die daar blij van wordt. Je wil het wel, maar het is niet reëel.
Binnen marges regulier onderwijs	School geeft aan dat zij zorgleerlingen onderwijs willen bieden binnen de marges van het regulier basisonderwijs.	Maar wel binnen de marges van een reguliere basisschool.
Niet te specialistisch	Geïnterviewden geven aan dat zij bang zijn voor een versterkte instroom van zorgleerlingen als zij eenmaal te boek staan als een school met een bepaalde specialisatie. Meer kinderen met dat probleem zullen dan naar de school komen. School geeft aan geen specialistische school te willen zijn van een bepaalde zorgproblematiek.	Maar het is natuurlijk ook niet de bedoeling dat iedereen met autisme op dezelfde school gaat zitten. Dus wat ik de grootste valkuil vind voor Passend Onderwijs op de lange duur, is dat de scholen meer problemen van hetzelfde soort gaan krijgen.
Toekomst onduidelijk	De geïnterviewden vragen zich af hoe Passend Onderwijs zich in de toekomst gaat	Ik ben benieuwd hoe dat in de toekomst zich gaat ontwikkelen.

	ontwikkelen.	Dus we zijn een beetje aan het puzzelen. Je weet niet hoeveel aanmeldingen je krijgt en wat die leerling dan nodig heeft en wat dan de intensiviteit van zo'n traject is.
Inclusieve waarden in identiteit verankerd	De gedachte achter Passend Onderwijs zit in de principes van de school verankerd.	In de principes van de school zit het heel erg verankerd.
Bereid tot uiterste	De school geeft vanuit waardengedrevenheid aan tot het uiterste bereid te zijn om Passend Onderwijs te realiseren.	Wij zijn bereid om tot het uiterste te gaan, om alles te onderzoeken, om alles te proberen dat het kan.
Denken in mogelijkheden	School geeft aan dat Passend Onderwijs niet het denken in grenzen is, maar in mogelijkheden om het wél mogelijk te maken.	Dat heeft grenzen en ik denk dat Passend Onderwijs betekent dat je niet denkt in grenzen, maar denkt in wat zijn de mogelijkheden om wel nog meer te organiseren, juist hier.
Ondernemerschap	De school probeert vanuit ondernemerschap zoveel mogelijk kinderen de juiste ondersteuning te bieden.	Hoe krijg je het gecoördineerd en georganiseerd? Daar is veel ondernemerschap voor nodig.
Verandering organisatie	Passend Onderwijs heeft veranderingen teweeg gebracht in de organisatiestructuur, zoals het werken met zorgcoördinatoren.	Ik zie wel gebeuren dat ook hier op school dan weer wel de verandering zie, niet zozeer wat betekent het voor de kinderen die hier komen, maar wat betekent het voor de organisatie. We zijn heel concreet hier gaan werken met zorgcoördinatoren in plaats van intern begeleiders. (...)De zorgcoördinatoren coördineren de zorg voor de leerlingen en zijn nu bezig met leerkrachten. Leerkrachten begeleiden hun leerlingen.
Grenzen	Scholen zien grenzen in het realiseren van Passend Onderwijs.	Ik denk niet dat het altijd lukt zoals je het heel graag zou willen. Ook wij hebben als school onze grenzen. Ik denk dat bij ons op school de wil er wel is, maar iedereen ziet ook wel de grenzen. Dus je zit in randvoorwaarden soms klem.
Grote zorgvraag	Scholen zien grenzen in het ondersteunen van grote zorgvragen als gedragsproblematiek, verstandelijk gehandicapte kinderen en blinde kinderen.	Ik zou ook wel blinde gehandicapte kinderen hier binnen de school willen halen, maar dat is niet realistisch. Ik denk dan vooral aan kinderen met een gedragsmatig probleem, maar ook kinderen met een verstandelijke beperking. Die horen hier gewoon niet.
Kijken naar groep (veiligheid)	Scholen zien grenzen als ze kijken naar de groep. Andere kinderen mogen niet te kort worden gedaan in de klas. Als de veiligheid van de groep niet meer gegarandeerd kan worden is een grens bereikt.	Als je de veiligheid van de rest van de klas, als je die niet meer kan garanderen. Wij zijn bereid zolang andere kinderen daar niet te kort door worden gedaan.
Negatief tegenover aanmelding	School staat negatief tegenover een aanmelding van een kind met een bepaalde problematiek.	Wij hebben wel iets van; het kind past hier niet. Het is niet de oplossing dat het kind hierheen komt, waardoor het gedrag zal gaan verbeteren.
Aanmeldingsprocedure (gesprek ouders en onderzoek)	Als een kind met specifieke ondersteuningsbehoeften zich aanmeldt, gaat de school eerst een gesprek aan met de ouders en doet verder (praktijk)onderzoek om een beeld te krijgen van het kind. Bij een verleden geeft de school aan een grondiger onderzoek te doen.	Onderzoekers, met experts praten, met ouders praten. Als school hebben we sowieso de standaardprocedure dat er eerst een gesprek is met ouders, waarin we de situatie verkennen. Je doet echt een soort praktijkonderzoek. Ik bedoel als het kind is dat op een andere school zit, en dan bedoel ik op een andere 'gewone' basisschool, en het lukt daar niet en ze willen dan naar ons komen, dan wordt het wel een iets pittiger gesprek.
Kijken zorgbehoefte kind	Als een kind zich aanmeldt wordt gekeken naar de zorgbehoefte van een kind.	Je kunt wel vanuit ortho beelden gaan denken, maar achter het ortho beeld zit gewoon een kind met specifieke vragen. Dus we gaan echt van heel individueel

		onderzoek uit.
Extra ondersteuning van buitenaf	Hulp van buitenaf wordt gezocht om een kind met specifieke ondersteuningsbehoeften te helpen. Hulp wordt vooral gezocht met het samenwerkingsverband en de stichting. Eén school heeft een flexibel schil van ondersteuning om zich heen.	Voor extra ondersteuning kunnen wij Passenderwijs erbij halen voor overleg met het samenwerkingsverband. Dan gaan we met elkaar bekijken wat wij voor ondersteuning nodig hebben of zij dat kunnen bieden. Wij werken met een flexibele schil van mensen die een bepaalde expertise hebben.
Mogelijkheden school	Als een kind zich aanmeldt, wordt gekeken naar de mogelijkheden van de school als de faciliteiten van de school, de groep waar het kind in komt en of de school gedurende het hele schooltraject ondersteuning kan waarborgen.	In dit geval is kan ik mij voorstellen dat het heel belangrijk is om een rondje door de school lopen. Om gewoon letterlijk te zien van; over wat voor een omgeving praten we dan? Zodat we ook met elkaar in beeld krijgen van; is dit een passende omgeving?
Leerkrachtvaardigheden	Of een kind met specifieke ondersteuningsbehoeften in de klas past, hangt af van de leerkrachtvaardigheden.	Je denkt het kind zou in zo'n groep komen, het is de vraag of de leerkracht het aankan. Daar moet je een gesprek over voeren. Gaat dit jou lukken? Als dat wel lukt, maar dat stukje nog niet, wat heb jij dan nodig om dat ook te laten lukken?
Keus regulier of SBO/SO/andere school	Scholen maken een keus of een kind op de school ondersteund kan worden of beter kan worden ondersteund op het SBO/SO/andere school.	Uiteindelijk is hij naar een andere school gegaan.
Ontwikkelen vaardigheden gestimuleerd	Geïnterviewden geven aan dat het ontwikkelen van vaardigheden op school wordt gestimuleerd.	Ik denk dat het bij ons wel gestimuleerd wordt. Dan gaan we wel zoeken. Is er iets voor?
Expertise team benutten	Scholen geven aan vooral waarde te hechten aan de expertise die al in het team is. Leerkrachten geven aan hulp te vragen aan collega's om op nieuwe ideeën te komen en te leren van elkaar middels collegiale consultatie.	Maar de één heeft heel veel verstand van de sociaal-emotionele ontwikkeling, de ander van bijvoorbeeld autisme, weer een ander over dyslexie en Kurzweil. Ik denk wel dat het op school fijn is dat we best wel veel mensen hebben die ergens iets van weten. En als het net niet lukt is er ook de bereidheid om die hulp in te schakelen en de vraag te stellen van; 'Eigenlijk weet ik het niet. Wat zullen we doen? Wat kan ik doen dat het wel lukt?'
Opleiding en training	Scholen bieden opleiding en training aan om de vaardigheden van leerkrachten te ontwikkelen. Het stimuleren van vaardigheden richt zich vooral op de brede ontwikkeling van leerkrachten. Pas als een specifieke zorgleerling zich aanmeldt wordt kennis vergaard over de zorg.	Die trainingen halen we wel naar binnen om een aantal sessies aan te wijden met een expert in; hoe gaan we hier mee om, wat betekent dit? Je kan ze niet alles leren over dyslexie, alles over autisme, alles over ADHD. Je moet echt de basis verbreden.
Specialisatie eigen drive professional	Geïnterviewde geeft aan vanuit eigen drive zich te specialiseren.	Ik liep er tegenaan dat ik niks van de slimme kinderen wist. Ik deed maar een beetje wat. Ik vind dat dan zelf vervelend. Dus toen dacht ik hier ga ik iets mee aan doen
Uitdaging	Geïnterviewden geven aan dat het een uitdaging is om Passend Onderwijs te realiseren voor een kind met specifieke ondersteuningsbehoeften.	Ik vind het een uitdaging persoonlijk, maar ik merk dat ook bij collega's. Ik vind het een leuke uitdaging om te zoeken naar mogelijkheden.
Passie vak	Passie voor het vak is de positieve stimulans om Passend Onderwijs mogelijk te maken.	Het maakt niet uit of je het voor een gewone leerling doet of voor een leerling met speciale behoeften of voor een hele klas. Je wil toch in het geheel dat het loopt en lukt.
Hart voor het kind	Hart voor het kind is een positieve stimulans.	dat is toch het hart voor het kind En dat hij ook heel veel humor heeft en ook een hele leuke kant heeft.
Geluk ouders	Positieve stimulans is als ouders aangeven dat zij zo gelukkig zijn dat hun kind op de school een passende onderwijsplek wordt geboden.	Ik denk dat het het mooiste is als een ouder zegt: zo fijn dat je mijn kind dat hebt geleerd of dat hij bij jou naar school kan. Ik denk dat dat het gelukkigst maakt.
Falen	Geïnterviewden geven aan dat zij het gevoel hebben dat zij falen als zij een kind geen	Dat voelt als falen. Daar kan ik ook echt last van hebben. Dat is gewoon persoonlijk.

	passende plek (meer) kunnen bieden. Ook termen als 'verdrietig' en 'jammer' worden in deze context genoemd.	
Negatieve publiciteit	Geïnterviewde ziet negatieve publiciteit als prikkel.	Er zijn naar aanleiding van die leerling ook gesprekken gekomen in de wijk waarom die leerling hier weg gegaan zou zijn. Negatieve publiciteit. In die zin kijk ik ook vanuit de directie. Dat wil je niet, maar soms heb je geen keus.
Onvrede ouders	Als ouders hun onvrede uiten, terwijl de school er alles aan doet om een kind ondersteuning te bieden (negatieve prikkel).	Als wij uit het kind kunnen halen wat erin zit en ouders zijn daar ontevreden over. Vorige week heb ik ook een vader bij me gehad die zei; zo'n kind moet hier niet blijven, die moet naar het speciaal onderwijs. Dan wordt je een soort van moeder voor het kind of zo. Leerkracht voor de leerling, dat je denkt van; sorry, maar dat is niet aan de vader om daarover te oordelen. Dat beslissen wij.
Passend Onderwijs opgelegd	De geïnterviewde ziet als obstakel dat Passend Onderwijs is opgelegd.	Sowieso dat het wordt opgelegd. Dat je als school niet zelf de keus hebt.
Speciaal onderwijs blijft bestaan	Geïnterviewde geeft aan dat zij denkt dat passend onderwijs nooit helemaal gerealiseerd zal worden, omdat het speciaal basisonderwijs blijft bestaan.	Als je die in één klap zou sluiten, dan zal je wel moeten. Dan ga je je specialismes echt in huis halen. Maar ja, die mogelijkheid blijft bestaan. Dus volledig Passend Onderwijs...
Wet- en regelgeving	De leerkracht noemt dat kromme wet- en regelgeving als obstakel in het kader van Passend Onderwijs.	Dus als je dan onze leerlingen op school telt hebben wij bijvoorbeeld vier hb groepen, dat is 80 leerlingen. Maar dan heb je geen recht op vier lokalen, maar drie. Dus zo zijn er allemaal van dat soort kromme dingen.
Bezuinigingen	De bezuinigingen zijn van negatieve invloed op het realiseren van Passend Onderwijs. Extra geld voor het realiseren van ondersteuning is bijvoorbeeld nodig.	maar het klopt denk ik niet echt met de bezuinigingen die er zijn in het onderwijs.
Belasting leerkracht	Meer zorgleerlingen wordt een belasting voor de leerkracht	Maar als dat betekent dat je heel veel speciale behoeftes in je klas hebt binnen die 28, denk ik dat dat wel een belasting wordt voor je groepsleerkrachten.
Groepsgrootte	De groepsgrootte wordt genoemd als belemmering.	Maar als dat betekent dat je heel veel speciale behoeftes in je klas hebt binnen die 28, denk ik dat dat wel een belasting wordt voor je groepsleerkrachten
Faciliteiten	De school ziet belemmeringen in de faciliteiten (gebouw, inrichting lokaal) om kinderen met specifieke ondersteuningsbehoeften te kunnen ondersteunen.	Ik denk dat elk gebouw haken en ogen heeft.